

เถรธรรมกถา

พระสาสนโสภณ

เจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศวิหาร

เทศนาเมื่อศกที่แล้วมา

ศิษยานุศิษย์สำนักวัดเขาวงทราย

พิมพ์เป็นอนุสรณ์

การบำเพ็ญกุศลประจำปี

๖ ตุลาคม ๒๕๐๖

เถรธรรมกถา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

ปณฺจหิ ภิกฺขเว ฌมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต เถโร
ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีณํ ปิโย จ โหติ มนาโป จ
ครุ จ ภาวนฺปิยา จาติ ฯ

บัดนี้ จักวิสัชนาพระธรรมเทศนา เถรธรรมกถา
อนุรูปแก่กุศลจริยาทักษิณานุประทานกิจ ซึ่งคณะ
ศิษยานุศิษย์สำนักวัดเขาบางทราย กับทั้งท่านผู้มีความ
เคารพนับถือในเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
ญาณวรเถระ ท่านเจ้าคุณพระเชมทัตต์ ชลธัมมานคุณ
เมธียเถระ ท่านเจ้าคุณพระชลโธปมคุณ ปุณฺณกเถระ
และท่านพระวินัยกรรม โสภิตเถระ ได้มีสวัสด์
ร่วมใจกันบำเพ็ญเป็นกุศลกิจประจำปี เพื่อน้อมจิต

อุทิศส่วนกุศลปนาผล คือผลที่สำเร็จแต่การบุญการกุศล
 นถวาย ตามวิสัยของสาธุชนพุทธบริษัท ผู้มีความ
 กตัญญูกตเวทีเป็นเบื่องหน้า เพราะมารำลึกถึงคุณ-
 ูปการของท่านที่มั่งแกว็ดและแก่ศิษยานุศิษย์ทั่วไป วัด
 เขาบางทรายได้อาศัยท่านปกครองรักษาทำนุบำรุงในขณะ
 ที่ท่านยังมีชีวิต แม่ท่านจะถึงมรณภาพไปแล้วก็ตาม
 แต่บารมีคุณงามความดียังไม่สุดสิ้น ดังที่เห็นประจักษ์
 อยู่ จึงเป็นผู้สมควรแก่ความเคารพนับถือ และบำเพ็ญ
 บัณฑิตใจปการกิจตอบสนองอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ก็เพราะ
 ท่านบูรพเถรจารย์ทั้ง ๔ ได้เป็นผู้ทอบรมสร้างสม
 คุณธรรมนั้น ๆ ด้วยกายวาจาใจ เป็นเนติแบบอย่าง
 ให้ดำเนินตาม โดยเฉพาะท่านเป็นผู้ประกอบด้วย
 เถรธรรม นำมาซึ่งความเป็นที่รักเคารพนับถือสนิทใจ
 ไม่คั่นคลาย สืบตามกระแสพระพุทธานุภาพที่ยกชนไว้
 ณ เบื้องต้นว่า ปณฺจหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมฺมุนาคโต
 เป็นต้น แปลความว่า ภิกษุผู้เป็นเถระ ประกอบด้วย

กรรมทั้ง ๕ ประการ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชบใจ
เป็นที่เคารพ เป็นที่ยกย่องนับถือ ของสัพพมหา
คือผู้ประพฤติกกรรมร่วมกันทั้งหลาย ได้แก่เป็นผู้
ศรัทธา ๑ เป็นผู้มัทริ ๑ เป็นผู้มโหดตัปปะ ๑ เป็น
ผู้ปรารภความเพียร ๑ เป็นผู้มปัญญา ๑ ดังนี้.

ต่อไปนี้จะได้อธิบายขยายความพระพุทธานุ
พจน์ซึ่งเป็นข้อชักนำในการปฏิบัติโดยทั่ว ๆ ไป ดั
ไป.

อันภิกษุทั้งหลายนี้เป็นเถระนั้น ตามพระวินัย หมาย
ถึงภิกษุผู้มีอายุพรรษาตั้งแต่อายุ ๑๐ ขึ้นไป นับแต่
อุปสมบท ส่วนตามกรรมนั้น เถระ แปลว่า ผู้มั่นคง
หมายถึงผู้ประกอบด้วยกรรม อันเป็นส่วนที่ดีที่ชอบ
บุคคลใดจะเป็นคฤหัสถ์เป็นบรรพชิต เป็นผู้มอายุน้อย
หรือมาก เมื่อประกอบด้วยกรรมของเถระดังกล่าว
ก็ชื่อว่า เป็นเถระ คือผู้มั่นคงได้ นับเป็นเถระตามกรรม
บุคคลจะเป็นผู้มคณ ทชื่อว่า เป็นเถระตามวินัย อัน

หมายความว่าภิกษุมิพรรษาดังแต่ ๓๐ ขึ้นไป กิต
บุคคลทั่วไป จะถือว่าเป็นผู้มั่นคงกิต กิจต้องมีกรรม
ของเถระ คือกรรมที่กระทำให้เป็นผู้นั่นคงในพระพุทธ-
ศาสนา ที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงแสดงไว้ ๕
ประการ มีศรัทธาเป็นต้น.

อันศรัทธา นั้น ย่อมเป็นกรรมที่บุคคลทั่วไปมีความ
รู้จัก และพูดกันอยู่เป็นต้นว่า เมื่อจะชักชวนให้กระทำ
การบุญการกุศลอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ย่อมจะกล่าวว่ามี
ศรัทธา นอกจากนั้น คำว่า ศรัทธา นั้น ยังใช้ในความ
หมายที่พูดกันอยู่ประการอื่นอีก เพราะฉะนั้น ก็ควร
จะทำความเข้าใจในเรื่องศรัทธาพอสมควร ศรัทธา
แปลว่า ความเชื่อ ก็แหละกล่าวโดยทั่วไปนั้น บุคคล
จะกระทำอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ย่อมต้องมีความ
เชื่อเป็นเครื่องชักนำ คือเมื่อมีความเชื่อว่าทำอย่างนั้นดี
จึงจะทำอย่างนั้น ย่อมเป็นไปอยู่อย่างนั้น เพราะฉะนั้น
ความเชื่อจึงเป็นเหตุสำคัญ อันจะหนุนให้เกิดการ

กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง และเมื่อประสงค์จะให้ใคร
 กระทำกิจอันใดอันหนึ่ง ก็จะมีการชักชวนให้เชื่ออย่าง
 ที่เรียกกันว่าโฆษณาชวนเชื่อ เพราะเมื่อขวยเอาความ
 เชื่อไปได้แล้ว ก็ยอมชักนำให้บุคคลนั้นกระทำกิจนั้น ๆ
 ได้ตามความเชื่อนั้น เพราะฉะนั้น ศรัทธาคือความเชื่อ
 ทั่วไปนี้จึงเป็นข้อสำคัญ แต่ว่าศรัทธาในทางพระพุทธ-
 ศาสนานั้น ท่านหมายถึงว่าเป็นศรัทธาคือความเชื่อ
 ในพระพุทธเจ้า หรือเรียกว่าเชื่อความตรัสรู้ของพระ-
 พุทธเจ้าเป็นประการสำคัญ และถัดต่อไปถึงใหม่
 ความเชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อความที่สัตว์มี
 กรรมเป็นของของตน อันศรัทธาคือความเชื่อต่อความ
 ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้านั้น บุคคลผู้นับถือพระพุทธ-
 ศาสนาทั่วไป ก็ย่อมจะมีกันอยู่ แต่ว่านับในรูปต่าง ๆ
 เป็นต้นว่า ตั้งแต่เกิดมา ก็ได้เห็นมารดาบิดาและ
 ผู้หลักผู้ใหญ่ทั้งหลายเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา บวชา
 ลัทธิการะพระพุทธปฏิมา พระพุทธรูปเจดีย์ และปูชนีย-

วัตถุทั้งหลาย และประกอบการบุญการกุศลในเขต
 พระพุทธศาสนา มีประการต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ก็
 ย่อมเริ่มมีศรัทธา คือความเชื่อในศาสนา โดยเฉพาะ
 ๘๓ คือในพระพุทธเจ้า ความเชื่อในพระพุทธเจ้า^{๒๕๔} เป็น
 ไปในลักษณะต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่า เชื่อว่าพระ-
 พุทธเจ้าเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์^{๒๕๕} ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถที่จะทำให้^{๒๕๖}
 เกิดความแคล้วคลาด หรืออยู่ยงคงกระพัน เมื่อเป็น
 เช่นนั้น^{๒๕๗} ก็นับถือพระพุทธเจ้าในทางเป็นผู้ศักดิ์สิทธิ์ ดัง
 กล่าวนั้น และก็ปฏิบัติในด้านที่จะขอให้พระพุทธเจ้า
 เป็นผู้ทำให้แคล้วคลาดจากอันตราย ทำให้เกิดความ
 คงกระพันชาตรีเป็นต้น หรือบางคนมีความเชื่อว่า
 พระพุทธเจ้าเป็นที่สามารถจะบันดาลลาภผลให้ได้ เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น^{๒๕๘} ก็ทำผู้การอธิษฐานต่อพระพุทธรูป ขอลาภ
 ขอผล และขอสิ่งต่าง ๆ ตามที่ปรารถนาต้องการ โดย
 ที่สุด^{๒๕๙} แม้เป็นผู้ชาย ผู้นับถือพระพุทธศาสนา^{๒๖๐} ก็นับถือ
 พระพุทธเจ้า ในทางเป็นเครื่องรางในทางป้องกัน

อันตราย นักการพนันอันพื้นฐานขอความร่ำรวยในการ
 พนันต่อพระพุทธรูป หรือต่อพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น
 การนับถือพระพุทธเจ้า หรือเรียกว่าการนับถือพระ-
 พุทธศาสนาของบุคคล จึงเป็นไปในรูปต่าง ๆ กัน ดัง
 เช่นที่กล่าวมา แต่ว่าการนับถือดังกล่าวมานี้ ก็ยังไม่ใช่
 เป็นจุดที่ตรงต่อศรัทธาในพระพุทธรูป ศรัทธาใน
 พระพุทธรูปนั้น จะบังเกิดชนกต่อเมื่อบุคคลได้
 สดับธรรมมาโดยลำดับ และเมื่อเป็นผู้ใดเข้ามาบวช
 เรือน ศึกษาพระธรรมวินัย ไตรพระธรรมวินัยของ
 พระพุทธเจ้าเข้า เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็หันมาเชื่อดต่อคำ
 สั่งสอนของพระพุทธเจ้าอันเรียกว่าพระธรรมวินัย พระ-
 ธรรมวินัย เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ก็เป็นข้อสั่งสอน
 ให้บุคคลเว้นจากบาป การกระทำที่ชั่วที่ผิดบาง ให้
 ประกอบกุศล คือกิจการที่ดีชอบบ้าง ใช้ชำระจิตของ
 ตนให้บริสุทธิ์แจ่มใสบ้าง เมื่อเป็นเช่นนั้นก็จะได้ปัญญา
 คือความรู้ในธรรม เมื่อได้ปัญญา คือความรู้ในธรรม

ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็หันมามีศรัทธาใน
 คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็แหละคำสั่งสอนของพระ-
 พุทธเจ้านั้นโดยตรงกษกรรม คือการงานที่บุคคลกระทำ
 เอง ว่าเป็นของของตน บุคคลทำดีก็จะได้ดี ทำชั่ว
 ก็จะได้อชั่ว แต่ว่าเรื่องกรรมนั้นเป็นคำที่บุคคลพูดกันอยู่
 เป็นนิจเหมือนกัน แต่มักจะพูดไปในเมื่อได้ประสบ
 เคราะห์ร้าย ก็มักจะพูดกันว่า เป็นกรรม เป็นกรรม
 ดั่งนี้ นอกจากนั้นก็ไม่คิดนึกถึงเรื่องกรรม เมื่อเป็นดังนี้
 จึงเป็นผู้ไม่รู้จักกรรมตามความเป็นจริง อันกรรมคือ
 การงานที่กระทำนั้น ย่อมเป็นของมีอยู่ประจำตนของ
 ทุก ๆ คน มีอยู่เสมอ เพราะท่านแสดงว่า ต้นของกรรม
 ก็คือเจตนา คือความตั้งใจ เพราะบุคคลมีเจตนากรรม
 อันได้แก่การตั้งใจแล้ว จึงกระทำออกไปทางกายบ้าง
 การกระทำออกไปทางวาจาบ้าง การกระทำออกไปทางใจ
 คิดคิดบ้างทุก ๆ คนตั้งแต่ต้นนอนจน จนถึงหลับไปใหม่
 ก็ย่อมมีเจตนาจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ จะพูดอย่างนั้น

อย่างนั้นไปอยู่เสมอ อันนแหละคือกรรม คือการงาน
 ที่กระทำ และกรรมคือการงานที่กระทำนั้น เมื่อบุคคล
 มีศรัทธาในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่นว่าได้ฟัง
 ธรรม ได้ศึกษาแล้วเรียนมา เมื่อรู้ว่า ขอนพระพุทธเจ้า
 ทรงสอนไว้ว่าเป็นบาป ไม่ควรกระทำ ขอนเป็นบุญ
 คือความดี ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน เมื่อเป็น
 ดังนี้ ศรัทธา คือความเชื่อของบุคคล จึงจะเป็นศรัทธา
 ที่ถูกต้อง เมื่อมีศรัทธาที่ถูกต้องดังนี้ แม้จะมีศรัทธา
 ต่อพระพุทธเจ้าในด้านเป็นศักดิ์สิทธิ์ หรือในด้านเป็นผู้
 ให้ลาภให้ผลอย่างไรก็ตามที ก็เป็นอันว่าไม่ใช่เป็น
 ประการสำคัญ เพราะว่า เมื่อบุคคลมาเว้นจากบาป
 กระทำบุญ ได้แก่เว้นจากความชั่ว การทำความดี
 ตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ขอนยกยอจะเป็นเหตุ
 ให้บุคคลพ้นจากภัยพิบัติอันตราย อันเกิดจากกรรมที่
 ชั่วของตนเอง และเป็นเหตุให้ประสบผลดีที่ชอบ
 อันเกิดจากกรรมดีของตนเอง อันมีศรัทธาในพระพุท-

เจ้าเป็นเหตุชักนำ เพราะฉะนั้น บุคคลผู้นับถือพระ
 พุทธศาสนาทั้งหลาย จึงสมควรตรวจศรัทธา คือความ
 เชื่อของตนว่าเป็นอย่างไร เมื่อเห็นว่าศรัทธาของตนนั้น
 ยังห่างไกลต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็ควรที่จะ
 ปลุกศรัทธาในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้มากขึ้น จน
 ถึงให้มีความหยั่งเชื่อลงไปตามความเป็นจริง ว่าบาป
 เป็นบาป บุญเป็นบุญ เมื่อเป็นเช่นนั้น ก็จะทำให้เกิด
 หิริและโอตตปัสสะ อันจะกล่าวต่อไป.

หิริข้อที่ ๒ นั้น ได้แก่ความละอายใจต่อบาปหรือ
 ความชั่ว ความรังเกียจต่อบาปหรือความชั่ว เหมือน
 อย่างบุคคลผู้รักความสะอาด เกือบต่อของที่ไม่
 สะอาด.

โอตตปัสสะ ข้อที่ ๓ นั้น ได้แก่ความเกรงกลัวต่อบาป คือความชั่ว.

หิริและโอตตปัสสะทั้งสองนี้ เป็นธรรมที่ควบคู่กัน
 บุคคลผู้มหิร คือความละอาย ความรังเกียจบาป ย่อม

ไม่ปรารถนาจะกระทำบาปหรือความชั่ว ไม่ปรารถนา
 จะแต่ต้องบาปหรือความชั่ว เห็นบาปหรือความชั่ว
 เหมือนอย่างของปฏิภูมไม่สะอาด บุคคลผู้มีโอตตปปะ
 มีความเกรงกลัวต่อบาป หรือความชั่วนั้น ย่อมไม่
 ปรารถนาจะเข้าใกล้บาปหรือความชั่ว เห็นบาปหรือ
 ความชั่วเหมือนอย่างเห็นอสรพิษ ก็แหละอันความ
 ละอาย ความรังเกียจ และความเกรงกลัวนั้น ย่อมเป็น
 สิ่ง^๑ที่ทุกคนมียู^๒ด้วยกัน และต่าง^๓ก็มีการเกลียดคนชั่ว
 กลัวคนชัวยู^๔ด้วยกัน เป็นต้นว่า เมื่อ^๕รู้ว่าใครเป็นโจร
 เป็น^๖ผู้ร้าย เป็น^๗ผู้ประพฤติเลวร้ายอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ก็^๘ย่อมจะมีความรังเกียจบุคคลนั้น มีความเกรงกลัวต่อบาป
 บุคคลนั้น ไม่ปรารถนาจะเข้าใกล้ แต่^๙ก็มักจะไป
 รังเกียจ^{๑๐}คนอื่น เกรงกลัว^{๑๑}คนอื่น ความรังเกียจหรือ
 ความเกรงกลัวดังกล่าวมานี้ ยัง^{๑๒}ไม่เป็น^{๑๓}hiri ยัง^{๑๔}ไม่เป็น^{๑๕}
 โอตตปปะ hiri โอตตปปะ โดยตรง^{๑๖}นั้นก็คือการหัน
 เข้ามา^{๑๗}รังเกียจคนบาปคือคนชั่ว อัน^{๑๘}ได้แก่ตนเอง เกรง

กลัวคนบาป หรือคนชั่ว อันได้แก่ตนเองเช่นเดียวกัน
 กล่าวคือตรวจดูตัวเราเองว่า เป็นคนไม่ดี เป็นคนผิด
 หรือเปล่า ^{๒๕๔๒} ทงนกดวยสอบดูความประพฤติของตนว่า
 เป็นอย่างไร ถ้าเห็นว่าตัวของเราเองเป็นคนบาป เป็น
 คนผิด เป็นคนไม่ดี ก็ให้มีความรังเกียจ การรังเกียจ
 ตนเองนี้ ก็ไม่ใช่หมายความว่า จะขับไล่ทำลายตัวเอง
 ไปข้างไหน แต่หมายความว่า ให้ละบาป คือความชั่ว
 ความผิด อันมีอยู่ในตนนั้น ให้รังเกียจความชั่วความ
 ผิดของตนเองนั้น และจะไม่กระทำอีกต่อไป นอกจากนั้น
 ก็ให้มีความเกรงกลัวต่อบาป อันได้แก่ความผิดหรือ
 ความชั่วของตนเอง ละเว้นไม่กระทำต่อไปเช่นเดียวกัน
 เมื่อได้ใช้ความรังเกียจและความเกรงกลัวให้เป็นไป
 โดยถูกต้องดังกล่าวนั้น จึงจะเป็นhiri จึงจะเป็น
 โอตตปัปะ ความเกรงกลัวต่อบาปหรือความชั่วนั้น ท่าน
 สอนเฉพาะบาป หรือความชั่ว แต่ว่าไม่ได้สอนให้
 เกรงกลัวต่อความดี เพราะฉะนั้น จึงได้มีพระพุทธ-

ภาษิตสั่งสอนไว้ว่า อย่าได้กลัวต่อบุญคือความดี ก็
 แหะเลอันบาปคือความชั่วและบุญความดีนี้ ย่อมเป็น
 ของตรงกันข้าม บุคคลผู้พอใจในบาปคือความชั่ว
 ย่อมไม่อยากจะเข้าใกล้คนดี เรียกว่า เป็นผู้กลัวต่อ
 คนดี และ ความดี ส่วนบุคคลผู้มโนบุญ คือผู้กระทำ
 ความดี ก็ย่อมจะมีความเกรงกลัวต่อคนชั่ว เพราะ
 ฉะนั้น บุคคลสองจำพวกจึงต่างกัน และบุคคลสอง
 จำพวกนี้ไม่ได้อยู่ที่ไหน คือตัวของตนเอง ตรวจดู
 ตนเองก็จะเห็นได้ ในขณะที่จิตยังมัวเมาอยู่ด้วยความ
 ชั่วมีประการต่างๆ ย่อมไม่อยากจะเข้าวัด ไม่อยาก
 ที่จะพบพระ ไม่อยากที่จะพบปะกับคนดี แต่ว่าในขณะที่
 ที่จิตใจของตนเองนั้นมิศรัทธาโดยถูกต้อง ดังที่กล่าว
 มาแล้ว และน้อมไปเพื่อจะทำความดี จึงอยากจะ
 เข้าวัด อยากจะพบพระ อยากจะพบปะกับคนที่กระทำ
 ความดีทั้งหลาย เพราะฉะนั้น เมื่อกลัวต่อบาปแล้ว
 ก็ต้องไม่กลัวต่อบุญคือความดี หมายความว่า ให้หัน

เข้าหาความดีอยู่เสมอ.

การที่จะละบาปคือความชั่ว กระทำบุญคือความดี
ดังกล่าวนั้นได้ ก็ต้องอาศัยการปรารภความเพียร
เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าเมื่อได้ทรงแสดงศรัทธาเป็น
ข้อหนึ่ง แสดงศีลเป็นข้อสอง แสดงโอตตปปะเป็น
ข้อสาม แล้วจึงทรงแสดงการปรารภความเพียรเป็น
ข้อสี่.

การปรารภความเพียรนั้น หมายความว่า เริ่ม
กระทำความเพียร ความเพียรนั้น แปลว่า ความเป็น
ผู้กล้า หมายความว่า ความเป็นผู้กล้าเพื่อที่จะละ
ความผิด หรือความกล้าที่จะกระทำสิ่งที่ถูกต้อง หรือ
ความดีความเพียรนี้ ทุก ๆ คนก็อยู่เหมือนกัน แต่อาจ
มีอ่อนหรือกล้าในทางที่ผิด เพราะเหตุที่จิตใจต่าง ๆ
เช่นโดยปกติก็ไม่กล้าจะทำ สงบอยู่เฉย ๆ ครั้นโลก
โกรธ หลง ชน ใจก็เกิดกล้าที่จะทำการชั่วบ้าง การ
ลักขโมย เป็นต้น บางทีโลก โกรธ หลง ก็ยังทำให้กล้า

ไม่พอ ต้องดื่มสุราย้อมใจเข้าไปอีก อันน้ำเมาคือ
 สุราเมรัย เป็นฐานของความประมาทปราศจากสติ
 เมื่อมีความประมาทอยู่แล้ว ก็สามารถที่จะกระทำ
 ความชั่ว ความผิดได้โดยประการต่างๆ อีกอย่างหนึ่ง
 ความหลงประกอบกับความโลภ หรือว่าความโลภ
 กับความหลงประกอบกัน ก็ได้แก่การพนัน บุคคล
 หวังจะได้เพราะการพนัน จึงได้เล่นการพนัน และเมื่อ
 เล่นไปจนเรียกว่าถูกผีการพนันสิง ก็ยิ่งหลงไหลไป
 ใหญ่ สามารถที่จะเอาทรัพย์สินสมบัติทั้งหมด เอาเรือ
 ส่วนไร่นาทั้งหมด ไปเล่นการพนันจนสิ้นตัวได้ นี่ก็
 เป็นความหลงที่ประกอบด้วยความโลภ จึงได้ย้อมใจ
 ให้มีความกล้าจนประสับความพิบัติดังกล่าวมานั้น.

วิริยะ คือความเพียร ที่มีความโลภ โกรธ หลง
 เป็นเครื่องย้อมใจให้เกิดความกล้าดังกล่าวนั้น เป็นมิจฉา-
 วิริยะ คือความเพียรที่ผิด ซึ่งทางพระพุทธศาสนา
 สั่งสอนให้เว้น ส่วนความเพียรที่ชอบที่ทางพระพุทธ-

ศาสนาสั่งสอนให้ประกอบกระทำอยู่เสมอไป คือความ
 เพียรชนิดที่มีศรัทธา มีหิริ มีโอตตปปะเป็นเครื่องอุด-
 หนุนใจให้กระทำ ความเพียรที่มีธรรมเป็นเครื่อง
 อุดหนุนใจให้กระทำดังกล่าวมานี้ ย่อมทำให้เกิดความ
 เพียร คือความกล้า เพื่อจะละอกุศลธรรม คือส่วนที่
 ชั่วผิด เพื่อที่จะประกอบกุศล คือส่วนที่ดีที่ชอบให้
 บังเกิดขึ้น ความเพียรที่ชอบ อันมีศรัทธาอุดหนุนใจ
 มีหิริ มีโอตตปปะอุดหนุนใจให้เกิดความกล้า ซึ่งเป็น
 ตัวความเพียรดังกล่าวมานี้ สัมเด็จพระบรมศาสดาทรง
 สั่งสอนให้เริ่มกระทำเสียในปัจจุบัน ไม่ผลัดวันประกัน
 พรุ่ง เมื่อได้เริ่มกระทำความดี ละความชั่วอยู่เสมอ
 แล้ว ก็จะเป็นผู้ทำความชั่วความเลวให้ลดน้อยไป
 เพิ่มพูนความดีให้มากขึ้นโดยลำดับ.

แต่ว่าศรัทธา คือความเชื่อ ตลอดจนถึงความเพียร
 จะป็นศรัทธาที่ถูกต้อง เป็นความเพียรที่ถูกต้องได้ ก็
 ต้องอาศัยปัญญาเป็นประการสำคัญ เพราะฉะนั้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้ทรงแสดงปัญญาเป็นข้อ
ที่ห้า.

ปัญญา นั้น ได้แก่ ความรู้ที่ถูกต้องความจริงตามเหตุ
ผล ปัญญาคือความรู้ที่ถูกต้องความจริงตามเหตุผลนั้น
ในเบื้องต้น ก็ได้แก่ความรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ
ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ นี่เป็นประการสำคัญในทาง
ศาสนา หรือในทางศีลธรรม ส่วนปัญญาในทางคิ
โลกนั้น ก็ได้แก่ความรู้ในศิลปวิทยาการอันเป็นเครื่อง
ประกอบอาชีพ มีประการต่างๆ ปัญญาในทางศิลป
วิทยาการนี้ บุคคลเมื่อศึกษาหาความรู้ สามารถที่จะ
ประกอบอาชีพการงาน เพื่อจะแสวงหาทรัพย์ เพื่อที่
จะดำรงตนได้ตามสมควรแล้ว ก็ควรมีปัญญาในทาง
ศีลธรรม คือรู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์มิใช่
ประโยชน์ นี่เป็นประการสำคัญ เมื่อกกล่าวโดยปริยาย
หนึ่ง ก็ได้แก่มีความฉลาดรู้ในทางเจริญ มีความฉลาด
รู้ในทางเสื่อม มีความฉลาดรู้ในอุบาย คือทางที่จะ

นำตนให้พ้นจากความวิบัติบรรลุดังความเจริญ ปัญญา
คือความรู้งดกล่าวนั้น เป็นแสงสว่างที่จะส่องให้บุคคล
เห็นว่า นี่เป็นบาปคือความชั่ว นี่เป็นกุศลคือความดี
นี่เป็นประโยชน์ นี่เป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ นี่เป็นคุณ
นี่เป็นโทษ เหตุเป็นอย่างนี้ ผลเป็นอย่างนี้ เป็นต้น
เมื่อมีปัญญา คือแสงสว่างสำหรับตนดังนั้นแล้ว ความ
เชื่อก็คงจะเป็นไปโดยถูกต้อง หิริ โอตตัปปะ ก็จะเกิดมี
ขึ้นตามความเชื่อ และความเพียรที่จะประกอบกระทำ
ก็เป็นความเพียรที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้น ปัญญาจึงเป็น
ข้อสำคัญ.

ปัญญานั้นทุก ๆ คนก็ย่อมจะมีอยู่ เป็นปัญญาใน
ทางคดีโลก คือความรู้ในศิลปวิทยาการต่าง ๆ บ้าง
ปัญญาในทางศีลธรรม มีความรู้กับบาปบุญคุณโทษ
ประโยชน์มิใช่ประโยชน์บ้าง แต่ว่าความรู้นั้น อาจจะ
ไม่ใช่เป็นตัวปัญญา คือเป็นตัวความรู้จริง สักแต่ว่า
เป็นสัญญา คือความจำมาเท่านั้น เป็นต้นว่า ภารุ

มาว่าศีล ๕ มีอะไรบ้าง ห้ามอะไรบ้าง แต่บุคคลส่วน
 มากกลัวศีล โดยไม่จำเป็น และกรูมาว่า อบายมุข
 คือทางให้เกิดความเสื่อมเสียเป็นอย่างไรว่าง แต่ว่า
 บุคคลเป็นอันมาก ก็ยังปฏิบัติในทางอบายมุขทั้งที่อยู่
 เมื่อบ้านเช่นนี้ จึงได้ประสบความล้มเหลว เพราะการ
 ปฏิบัติในทางที่ผิดนั้น เป็นต้นว่า เป็นผู้ดื่มสุราเป็น
 อาจिनและอาละวาด หรือว่าเล่นการพนันเป็นอาจिन
 ทำให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ทรัพย์สินสมบัติ ทั้งนี้ จะว่า
 ไม่รู้ไม่ได้ กรูทงนนว่าผิดศีลผิดธรรม ตลอดจนถึง
 ผิดกฎหมายบ้านเมือง แต่ว่าทำไมจึงทำทงรู ทงนก็
 เพราะยังขาดธรรมที่จะประกอบกัน กล่าวคือ ธรรมทั้ง
 ๕ ประการนี้ เป็นธรรมที่ควรจะมีประกอบกันอยู่ ได้แก่
 ศรัทธา คือความเชื่อ หิริ คือความละอายใจต่อบาป
 โอตตัปปะ คือความเกรงกลัวต่อบาป ปราธมาความ
 เพียรที่ถูกต้อง และปัญญา ความรู้ทั้ง ๕ ประการ
 ควรจะต้องมีอยู่ด้วยกัน จะขาดเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง

ไม่ได้ เป็นต้นว่า ถือว่ามีปัญญาแล้วไม่ต้องเชื่ออะไร
 ดั่งนกไม้ได้ หรือถือว่าเชื่อแล้วก็แล้วกัน ไม่ต้องคิดค้น
 หาเหตุผลตามความเป็นจริง ดั่งนกเป็นการไม่ถูกต้อง
 ควรจะมีธรรมเหล่าน้อยด้วยกัน และก็ต้องอาศัยอบรม
 ธรรมเหล่านั้นให้มียุติประจําใจ จนเป็นกำลังสำหรับใจ
 ที่จะต่อต้านกับความชั่วได้ เพราะว่า อันความชั่วนั้น
 มีเครื่องชักจูง ซึ่งทางพระพุทธศาสนา ท่านแสดงว่า
 มาร มารนั้นโดยตรงก็คือแกกิลเลส กิลเลสคือความโลภ
 ความโกรธ ความหลงในตนของตนเอง เป็นเครื่อง
 ชักจูงใจ ถ้าว่าความโลภ ความโกรธ ความหลงดังกล่าว
 มาแล้ว มันกำลังยิ่งกว่าธรรม ธรรมในใจก็ไม่สามารถที่จะ
 จะต่อต้านได้ ต้องพ่ายแพ้ต่อมาร เมื่อเป็นเช่นนั้น
 มารก็ชักนำไปตามปรารถนา อย่างที่เล่นการพนันจน
 ถึงกับที่เรียกว่า ฝึกการพนันเสีย อันนั้นก็ไม่ใช่อันใด
 ความโลภ ความโกรธ ความหลง ที่มันกำลังแรงกล้า
 ศรัทธาก็ถอยหลังไปหมด ปัญญาก็ถอยหลังไปหมด

เพราะฉะนั้น ข้อที่ควรปฏิบัติ^{๕๔๕}นั้นก็คือว่า อบรมกรรม
เหล่านั้นให้มอ^{๕๔๖}อยู่เสมอ^{๕๔๗} คือว่าเสพกรรมเหล่านั้นอยู่เสมอ^{๕๔๘}
กรรมเหล่านั้นก็จะคอยทวน^{๕๔๙} ๗ ในตน หรือในจิตใจ
ของตน จนเป็นกรรมที่เป็นกำลัง คือมีศรัทธาที่เป็น
กำลังใจ มีหิริที่เป็นกำลังใจ มีโอตตปัทธที่เป็นกำลัง
ใจ มีความเพียรที่เป็นกำลังใจ มีปัญญาที่เป็นกำลังใจ
เมื่อมีกำลังใจสูงกว่ากำลังของความชั่ว^{๕๕๐} จะเป็นเครื่อง
ชักนำ^{๕๕๑} ดังนั้นแล้ว จึงจะสามารถชนะความชั่วได้ เมื่อ
สามารถชนะความชั่วได้แล้ว ก็เอาดีได้ทั้งนั้น ในทาง
โลกก็เอาดีได้ ในทางธรรมก็เอาดีได้ เพราะฉะนั้น
การที่อบรมกรรมให้^{๕๕๒}เป็นกำลังใจ จึงเป็นข้อสำคัญ
และจำเป็นที่จะต้องอบรมอยู่เสมอ^{๕๕๓} เมื่อเป็นเช่นนั้น
กรรมก็จะเจริญขึ้นเป็นลำดับ.

บุคคลผู้อบรมกรรมเหล่านั้น ให้^{๕๕๔}เป็นกำลังใจอยู่
เสมอแล้ว ได้ชื่อว่า^{๕๕๕}เป็น เถระ คือเป็นผู้มั่นคง หมายถึง
ความว่ามีจิตใจที่มั่นคง ไม่โอนเอียงไปตามอำนาจ

ของความชั่ว แม้จะมีความชั่วมากกระทบใจ เช่นว่า
 เกิดความอยากขบ้าง เกิดความโกรธขบ้าง แต่
 สามารถที่จะตั้งหลักของตนเองได้ มีกำลังใจที่จะต่อ
 ต้านกับความชั่วที่มาชกน่านั้นได้ จะเป็นจิตใจของตน
 เองก็ตาม จะเป็นบุคคลอื่นคอยเพื่อนมาชกนาก็ตาม ขอ
 ลำคณุนั้น ใจตนเองมั่นคงเป็นหลักอยู่ด้วยธรรม ดัง
 กล่าวมานี้แล้ว ตนเองที่เป็นฝ่ายชั่ว ก็จักนำไปให้
 กระทำชั่วไม่ได้ เพื่อนก็มาชกนำไปให้กระทำชั่วไม่ได้
 เพราะฉะนั้น ความที่ตั้งตนเองให้มั่นคง ให้เป็นหลัก
 ดังกล่าวมานี้แหละ ได้ชื่อว่า เป็น เถระ คือผู้มั่นคง
 และธรรมที่จะกระทำให้เป็นเถระดังกล่าวมานี้ ก็มี ๕
 ประการ คือ ศรัทธา ๑ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ปรากร
 ความเพียร ๑ และปัญญา ๑ มีอรรถาธิบายดังแสดงมา.

ขอกุศลเจริยาที่คณะศิษยานุศิษย์สำนักวัดเขา-
 บางทราย กับทั้งท่านผู้มีความเคารพนับถือในท่าน
 บวรพระอาจารย์ทั้ง ๔ มีเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุท-

โฆษาจารย์ ฌาณวรเถระ เป็นต้น ได้บำเพ็ญและน้อม
จิตอุทิศส่วนกุศลถวายแล้ว จึงสัมฤทธิ์ประสิทธิผล
โดยฐานนิยม สัมเจตนาปรารภทุกประการ วิสัชนา
พระธรรมเทศนาเถรธรรมกถาสัมควรแก่กาลเวลา ยุติ
ลงด้วยประการฉะนี้ ฯ

ร.พ. มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร
นายพินิจ อุตฺตาราย ผู้พิมพ์โฆษณา ๓/๑๐/๒๕๐๖

ພິມພໍ້ທີ່ ໂຮງພິມພິມທາມພູກຸງຮາຊິກຢາລື່ຍ
ຕະຫຼາດສູນ ຫໍກໍ່ຕໍ່ບາງກອກ ໄຕນ. 23/11
ລາວພິມຈ ສູ່ສຳຖາຍ ຜູ້ພິມພິມໄລຍະ ພ. ທ. ໒໕໐໖
